

Natalia Czuchoncewa

Kherson State University, Ukraine

ORCID: 000-0002-6330-4824

Нова репрезентація культурної місії Олександра Кошиця

Ім'я всесвітньовідомого диригента, хормейстера, композитора, фольклориста Олександра Кошиця (1875–1944), безумовно, знає у Польщі, проте з його щоденником досі могли ознайомитися тільки ті читачі, які володіють українською мовою. Поява книги *Oleksandr Koszyc i jego dziennik „Z pieśnią przez świat”*, *redakcja naukowa Walentyna Sobol* дає змогу польським читачам глибше пізнати унікальну творчу особистість та її епоху, а також переконатися в тому, що Олександр Кошиць мав не тільки музичний, а й літературний таланти.

У післямові до українського видання книги Поля Рікера *Сам як інший* наведено висловлювання автора, що пояснюють надзвичайне зацікавлення наших сучасників літературою non-fiction, особливо щоденниками і спогадами. Європейську історію французький учений назвав «палімпсестом», для реставрації якого винятково важливими є свідчення очевидців. «Повернення уваги до подієвого боку історії – повернення до теми свідчень», – наголосив він і насамкінець висловив таку думку: «Покликання України сьогодні мені уявляється пов'язаним із загальною цивілізаційною справою – відновленням після катастроф ХХ століття «європейського палімпсесту»¹.

На здійснення саме такого завдання спрямоване рецензоване видання. Його науковий редактор, автор передмови і коментарів, доктор філологічних наук, професор Варшавського університету Валентина Соболев сформувалася як науковець в Україні. Мені пощастило разом із нею навчатися в аспірантурі Дніпропетровського університету (тепер це Дніпровський національний університет). Наш спільний науковий керівник – світлої пам'яті Клавдія Фролова – була людиною широких культурних інтересів, видатним літературознавцем, але також і знавцем театру та музики і зуміла прищепити любов до цих видів мистецтва

¹ П. Рікер, *Сам як інший*, Видавництво «Дух і Літера», Київ 2000, с. 424–433.

своїм учням, студентам та аспірантам. Тож зацікавлення Валентини Соболев життям і творчістю Олександра Кошиця аж ніяк не випадкове. Закономірним є і її рішення репрезентувати у Польщі щоденник митця.

1919 року Олександр Кошиць разом із керованою ним Українською республіканською капелою, створеною за рішенням уряду Директорії, виїхав на гастролі за кордон – і вже не зміг повернутися на Батьківщину, яка опинилася під владою більшовиків. І він сам, і його хористи були далекими від політики, але звістки про розстріли української інтелігенції в Києві, про арешти і голодомори свідчили про те, що їх чекає така сама доля. Опрацьовані В.Соболев в архіві Вінніпега листи подружжя Кошиців проливають нове світло на вищесказане, але то – окрема проблема для дослідження, яке є перед авторкою рецензованої праці.

Олександр Кошиць, як показує його щоденник, боровся за Україну, презентацію її піснених скарбів світові шляхом своєрідної «культурної дипломатії»: вирушив зі своєю капелою у багаторічне концертне турне, об'їздивши багато країн Європи й Американського континенту (Північної та Південної Америки), зокрема і Польщу (саме тут очолюваний ним колектив переформатовувався). Всупереч неймовірним труднощам та перешкодам, Кошиць невтомно працює в різних напрямках. У результаті часто каторжних зусиль диригента, щоденних репетицій, освіти, навчання хор досягає неперевершеної майстерності, яка вражає і захоплює слухачів: багато з них уперше довідується, що Україна і Росія не одне і те ж саме. Преса різних країн зарясніла схвальними рецензіями і відгуками на адресу українських виконавців та самого маестро.

Дослідниця простежує професійне становлення й творчу еволюцію митця, розмірковує над значенням його літературної та музичної творчості, а також наголошує на спеціальній дипломатичній місії диригента, називаючи його визначним культурним дипломатом України, вписуючи його досягнення в контекст світового мистецтва.

Це турне знайшло яскраве відображення у щоденнику митця, який має велике пізнавальне значення, високі літературні якості, а також показує потужну силу правдивої культури, яка спроможна єднати народи, часто значно краще, аніж зусилля професійних політиків та дипломатів.

Хор Олександра Кошиця неодноразово перейменовувався і частково змінював свій склад, але завжди мав шалений успіх. Щоденник показує, що за тим успіхом стояла несамовіта праця диригента: ціною часто неймовірних зусиль йому вдалося організувати, піднести освітній

рівень хористів і створити єдине ціле. Представлені в рецензованій книжці світлини, зокрема карикатура з німецької газети, де Кошиця зображено в час виступу хору, оприявнюють, бодай частково, силу його таланту і часто несамовито важкої праці. Олександр Кошиць довів: українська пісня здатна вражати красою, ліричністю, чуттєвістю навіть монархів.

У 1926–1927 роках очолюваний ним мистецький колектив називався Український Національний Хор, з 1936 року – Злучений Український Хор околиць Нью-Йорку та Слов'янський хор, у 1941–1944 роках – Хор Вищих Курсів у Вінніпезі. По смерті Олександра Кошиця хором, заснованим ним у Канаді, керували його учні, найдовше (від 1951 року) – Володимир Климків. У 1967 році цей мистецький колектив було перейменовано на Хор імені Олександра Кошиця.

Мистецька діяльність Олександра Кошиця полишила глибокий слід в історії не тільки європейської культури. «Завдяки йому українська пісня вийшла на широкий світовий простір, завоювала серця мільйонів слухачів», – акцентувала музикознавець Ніна Королюк. Проте, попри світову славу, навіть ім'я Олександра Кошиця заборонялося згадувати у колишньому СРСР та в інших країнах «соціалістичного табору». Втім, у часи так званої «хрущовської відлиги» дехто наважився порушити цю заборону. Зокрема, Ніна Королюк 1963 року опублікувала нарис про Олександра Кошиця у своїй книзі *Корифеї української хорової культури XX століття*, яка швидко зникла з бібліотек. Сьогодні з цією працею можна ознайомитися за другим виданням, здійсненим 1994 року².

Кінець XX – початок XXI століття ознаменувалися публікацією в Україні творів видатного музиканта, фольклориста і мемуариста та цілої низки наукових розвідок і спогадів про нього. Особливо багато з'явилося їх у зв'язку з ювілеями митця та з присудженням 1992 року Канадському Хорові імені Олександра Кошиця (художній керівник Володимир Климків) Державної премії України імені Тараса Шевченка.

На цьому тлі книга за редакцією Валентини Соболь вирізняється як оригінальне наукове видання, де у *Вступному слові*, коментарях і резюме застосовано не тільки біографічний метод, а й уперше здійснено комплексний (з елементами інтермедіального підходу) літературознавчий аналіз щоденника *З піснею через світ*. Дослідниця

² Н. Королюк, *Корифеї української хорової культури XX століття*, Музична Україна, Київ 1994, 288 с., ноти.

намагалася максимально наблизити свого геніального співвітчизника до польських читачів. Особливу цінність становить *Вибрана бібліографія*, що містить понад 200 позицій, та об'ємний «Індекс осіб», згаданих у книзі. Валентина Соболь уперше ввела в науковий обіг деякі опрацьовані нею матеріали з архіву Олександра і Тетяни Кошиців, заглибилася в генеалогію великого митця, а також (як і слід було чекати від неї – знавця культури епохи Бароко) блискуче проаналізувала герб «Порай», що належав його роду. Дослідниця акцентувала, що славнозвісний «Щедрик» Миколи Леонтовича вперше був виконаний хором Олександра Кошиця, звернула увагу і на інші важливі факти з його біографії та мистецької діяльності. Дуже вдало дібрано фрагменти спогадів, що ввійшли до рецензованої книги. Вони інформаційно і психологічно насичені, подекуди наближені до художнього стилю, тому доступні й цікаві будь-якому читачеві.

Публікація книги *Oleksandr Koszyc i jego dziennik „Z pieśnią przez świat”*, *redakcja naukowa Walentyna Sobol*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2018, 394 ss. стала важливою подією у житті польського й українського народів, оскільки це видання спрямоване на відновлення «європейського палімпсесту» їхніх культур, що здавна розвивалися у взаємодії.